

Den moderna penningteorin synad

Mer pengar - är det lösningen? FOTO: Henrik Isaksson/TT

Vad är egentligen den moderna penningteorin, som till exempel gör gällande att den svenska migrationen på senare år är en vinstaffär? Nationalekonomen Andreas Bergh reder ut begreppen.

AV [ANDREAS BERGH](#) | 29 MARS 2022

Eventuella åsikter och slutsatser i texten är skribentens egna.

Det finns delar av samhällsdebatten som tycks vara konstanta över tid, även när samhället och politiken i övrigt förändras kraftigt. En sådan är att delar av vänstern anser sig känna till något knep för att ge mer pengar till det mesta utan att oroas av saker som

budgetunderskott och begränsade resurser.

Under 1990-talskrisen drev journalisten **Johan Ehrenberg** och tidningen ETC tesen att Sveriges budgetunderskott och statsskuld inte alls var problematiska på det sätt som de borgerliga partierna, Socialdemokraterna och nästan alla nationalekonomer påstod.

Staten har ju tillgångar också, och det smartaste sättet att hantera den ekonomiska krisen för Sveriges del var att öka utgifterna och höja människors löner, menade Ehrenberg. Ett annat klassiskt avfärdande av kostnadsanalyser och budgetrestriktioner stod **Guðrun Schyman** för 2017 när hon som partiledare för Feministiskt initiativ (i Ekots [lördagsintervju](#)) viftade bort frågor om kostnader för att införa sex timmars arbetsdag med argumentet att ”man kan räkna på hitan och ditan.”

Ett av de senaste exemplen är statsvetaren **Peo Hansens** bok *Migrationsmyten. Sanningen om flyktinginvandringen och välfärden – ett nytt ekonomiskt paradigm* (Leopard förlag 2021). Hansen gör en stor poäng av att samstämmiga prognosmakare 2015 spådde att Sverige skulle få underskott i statsbudgeten 2016 och 2017, delvis på grund av kostnader för asylinvandringen. Det faktum att det faktiska utfallet blev ett överskott visar enligt Hansen att Sverige vann på flyktingmottagandet.

Utgifterna för flyktingarna blev ett sätt att ”återupptäcka en hållbar välfärdsfinansiering för alla” som Hansen uttryckte sig i en debattartikel.¹

Till synes vetenskaplig skrud

Hansen stödjer sig på en (påstått) ny skola inom makroekonomin som ger den spendervänliga hållningen en till synes vetenskaplig skrud: Modern penningteori, på engelska *modern monetary theory* (MMT). Denna läras förkunnare har bland annat populariserat tesen att staten kan trycka hur mycket pengar som helst utan att riskera att gå i konkurs. Skolans rötter kan spåras långt tillbaka, åtminstone till 1905 då den tyske ekonomen **Georg Friedrich Knapp** såg att en valuta blir värdefull genom att staten accepterar den när skatter ska betalas. Skolans senaste uppsving kom efter en popularisering av den amerikanska ekonomen **Stephanie Kelton** i boken *The deficit myth: Modern monetary theory and the birth of the people's economy* (Hachette, 2020).

Den som ställer sig skeptisk till att låta staten trycka pengar och ge mer till det mesta, anklagas ofta för att dölja en ideologiskt motiverad motvilja mot den offentliga sektorn bakom en förment ekonomisk jargong. Samtidigt går det naturligtvis att vända på den kritiken. Den som av ideologiska skäl vill höja arbetarnas löner och bygga ut den offentliga sektorn tar nog mer än gärna till sig en ekonomisk teori som säger att det är fritt fram och till och med bra för ekonomin att göra just detta.

” Låt oss börja med att konstatera att varken Johan Ehrenberg, Gudrun Schyman eller förespråkare för modern penningteori är helt ute och cyklar.

Går det att komma någon vart i denna debatt eller är den dömd att fastna i teknikaliteter och misstänkliggörande av motståndarsidan?

Låt oss börja med att konstatera att varken Johan Ehrenberg, Gudrun Schyman eller förespråkare för modern penningteori är helt ute och cyklar. Det florerar flera missuppfattningar och vulgärargument som inte främjar en saklig debatt. Det är till exempel inget ideal att ha så låg statsskuld som möjligt. Parallellen mellan offentlig ekonomi och privatekonomi dras stundom för långt. Stater har våldsmonopol, monopol på att skapa pengar och beskattningsrätt vilket gör att nationalekonomi skiljer mer från företagsekonomi och hushållsekonomi än vad dagspolitik och ekonomijournalistik ger sken av.

I vissa avseenden en exakt vetenskap

Stater kan exempelvis inte gå i konkurs. Gudrun Schyman hade också rätt – möjligen mer än hon anade – rörande att man kan räkna på ”hitan och ditan”. Ekonomi är oftast inte den exakta vetenskap som tillväxtprognoser med decimaltecken ger sken av. Inte minst är de så kallade cost-benefit-analyser som används för att bedöma lönsamheten i olika investeringsprojekt (snabbtåg någon?) synnerligen känsliga för vilka antaganden som görs om människors betalningsvilja och hur framtida vinster ska beaktas i kalkylen.

Men i vissa avseenden *är* ekonomi en exakt vetenskap. Resurser är begränsade. Vi har bara 24 timmar om dygnet. Vi har bara ett jordklot. Sveriges folkmängd är begränsad (och bestod enligt SCB av 10 452 326 människor vid senaste årsskiftet). Politik kan i bästa fall bidra till att förmera och effektivisera användandet av våra gemensamma resurser, men den kommer också att påverka hur resurserna fördelas. Ibland sägs detta utan omsvep, exempelvis när politiken kallas fördelningspolitik. Men även när politiken beskrivs med vagare och kanske mer positivt laddade begrepp, skapar den omfördelning.

En ”satsning”, ”stimulans”, ”kompensation” eller ett ”lyft” skapar alltid omfördelning, från dem som betalar till dem som får del av utgiftsökningen. Det gäller även när utgiftsökningen finansieras av offentlig upplåning, ty då in-tecknas en del av framtidens skatteintäkter.

Pengar går som bekant inte att äta.

Ett problem för Sverige under 1990-talskrisen var för övrigt just att räntor på statskulden ” var en så tung utgiftspost i statsbudgeten att den hotade att tränga undan viktiga välfärdsutgifter. Av detta skäl var många av välfärdsstatens varmaste ideologiska anhängare i högsta grad bekymrade över de ekonomiska obalanserna (däribland den tidigare socialdemokratiska finansministern **Kjell-Olof Feldt**). Den moderna penningteorins förespråkare invänder emellertid mot detta resonemang. Staten är ju inte på något sätt tvingad att ge ut statsobligationer för att få in pengar, den har ju i regel en egen bank!

I Sverige heter denna bank Riksbanken, och den skulle tveklöst kunna åläggas att sätta ännu mer fart på (de numera virtuella) sedelpressarna.

Pengar är en social konvention

Även på denna punkt är den moderna penningteorin korrekt. Insikten är dock varken ny eller radikal, den lärs ut på grundkursen i nationalekonomi. Där lär man sig dock även att enbart skapandet av mer pengar inte skulle lösa särskilt många problem. Pengar går som bekant inte att äta. Deras värde kommer av sociala konventioner och av att staten accepterar dem när det är dags att betala skatt.

Pengar kan alltså förstås som ett sätt att fördela resurser, inte en resurs i sig. Att skapa mer pengar är inte att skapa ökat välstånd, det är att ägna sig åt omfördelningspolitik. Mer får de som får del av de nyskapade pengarna, mindre får alla övriga vars pengar nu utgör en mindre del av den totala penningmängden.

Tanken att staten ska finansiera sin verksamhet genom sedelpressarna är inte heller ny. Metoden kallas inflationsskatt (eller *seigniorage* med ett finare ord) och kan exempelvis användas av stater som inte klarar av att driva in skatter och som inte kan eller vill ge ut statsobligationer.

Visst skulle staten kunna skapa pengar åt sig själv och för dessa anställa fler poliser, lärare eller sjuksköterskor. Men det fungerar bara om arbetskraften finns tillgänglig, har rätt utbildning och vill jobba i just dessa yrken. Ingen penningteori i världen kan ändra det faktum att resurser alltid har en alternativ användning. Om fler ska utbilda sig till poliser, kommer färre att utbilda sig till något annat. Om arbetare får högre löner att konsumera för kommer kapitalägare och arbetsgivare att få mindre utrymme för konsumtion och investeringar.

Korreakta premisser

Hur är det då med Hansens påstående, att Sverige tjänade på asylinvandringen? Även Hansen utgår från flera korrekta premisser. Statens ökade utgifter vid asylinvandringen är inte samma sak som en samhällsekonomisk förlust; pengarna dyker upp igen hos kommuner, hyresvärdar och affärsidkare. Det är också riktigt att ett lands ekonomi om något borde gynnas av att fler människor vill bo och arbeta i landet.

Vidare stämmer det att prognoserna om budgetunderskott efter flyktingvågen 2015 inte slog in. Den som kan något om denna typ av prognoser vet emellertid att de så gott som aldrig slår in. De påverkas nämligen av en myriad faktorer runt om i världen. Slutsatsen att de felaktiga prognoserna visar att prognosmakarna hade fel om asylinvandringens kostnader är därför felaktig.

99 Utlandsfödda i Sverige skiljer sig från inrikes födda genom att ha avsevärt högre arbetslöshet och lägre sysselsättningsgrad.

Det är dessutom lätt gjort att undersöka vad det var prognosmakarna hade fel om, exempelvis genom att läsa Riksgäldens uppföljningar av statens upplåningsbehov.²

Det visar sig då att Riksgälden reviderade upp sin prognos för statens budgetsaldo när antalet asylsökande minskade efter Sveriges införande av id-krav, varpå utgifterna för migration blev lägre än väntat. Dessutom blev skatteintäkterna högre än väntat, till stor del för att engångsinbetalningar av bolagsskatt ökade och för att minusräntan hade den intressanta konsekvensen att företag började placera likvida medel på skattekontot. Detta hade Hansen lätt kunnat läsa sig till och dra slutsatser av, och jag vill ogärna spekulera kring vad som hindrat honom.

Däremot vill jag understryka att frågan om asylinvandringens samhällsekonomiska konsekvenser i grunden är mycket enklare än vad ovanstående resonemang om budgetsaldo och skattekonto kan ge sken av. Utlandsfödda i Sverige skiljer sig från inrikes födda genom att ha avsevärt högre arbetslöshet och lägre sysselsättningsgrad. Det betyder lägre skattebetalningar och högre kostnader för transfereringar, jämfört med ett scenario där invandrarna lyckas bättre på den svenska arbetsmarknaden.

Arbetslöshet innebär dessutom att samhället går miste om det värde som personen skulle kunna skapa om hen hade ett jobb. Vad Sverige behöver är en fungerande, flexibel och inkluderande arbetsmarknad. Till detta bidrar den moderna penningteorin tyvärr inte alls. Den är snarast ännu ett försök att dribbla bort grundläggande ekonomiska realiteter.

NOTER

1. https://www.gp.se/debatt/alla-hade-fel-asylinvandringen-blev-en-vinstaff%C3%A4r-1.65447815?fbclid=IwAR0mf5aCbsQScxGvqKlzspg8jtCeUy19wMdG_y4Ho1FCQM0SQuuv1dHrAh4

2. <https://www.riksdagen.se/sv/press-och-publicerat/publikationer/statsupplaning/>

Andreas Bergh är docent och välfärdsforskare vid Lunds universitet och Institutet för Näringslivsforskning (IFN).

Webblänk till artikeln:

<https://kvartal.se/artiklar/den-moderna-penningteorin-synad/>